

מערך שיעור

שם המערך: מסע על יהדות איטליה - קהילות פאביה וקרמונה

עוגני השיעור

שכבת גיל: כיתה ה

ציר מוביל: מסיפורי קהילות לפסיפס ישראלי - היסטוריית יהדות איטליה בפאביה ובקרמונה.

רעיון מרכזי: התלמידים יכירו את מורשת יהדות איטליה דרך סיפורי הקהילות בפאביה ובקרמונה,

ויבינו כיצד חיי היהודים בתפוצות תרמו לעיצוב התרבות היהודית.

נושא: מורשת יהדות איטליה - סיפור המקום, תרבות ויהדות.

מיומנויות:

אוריינות מרחבית: עבודה עם מפה - זיהוי מדינות, ערים ונתיבי עלייה.

אוריינות מידע: הפקת מידע מתמונות, טקסטים קצרים וסיפורים.

אוריינות לשונית: ניסוח מידע במילים אישיות, כתיבה קצרה.

חשיבה רגשית וערכית: הבנת רגשות של שייכות, עזיבה וגעגוע.

חשיבה יצירתית: ביטוי הידע והרגש בציור, בכתיבה או בסיפור.

בין-תחומיות: שפה, תרבות, היסטוריה, אומנות

פתיחה

מטרה: התלמידים ייחשפו באופן חווייתי למראה ולתרבות של קהילות יהודי איטליה, יבינו שקיימות קהילות יהודיות עתיקות ומגוונות, ויתחילו לזהות מאפיינים יהודיים בתוך תרבות אחרת.

מה צריך?

מפת אגן הים התיכון

תמונות של

בית הכנסת
הגדול ברומא

בית הכנסת
הגדול של
פירנצה

העיר פאביה

כינורות מקרמונה

מה עושים?

1. מציגים תמונות של בית הכנסת הגדול ברומא, בית הכנסת הגדול של פירנצה, העיר פאביה, כינורות מקרמונה. (בנספח)

2. שאלים:

- מה משותף לכל התמונות?
- אילו רמזים או סימנים בתמונות יכולים לספר לנו שמדובר במקום או בקהילה יהודית?
- מה התמונות מספרות לנו על החיים של יהודים באיטליה?

3. מסבירים:

- הקהילות היהודיות באיטליה הן מהעתיקות בעולם – יותר מ־2,000 שנה.
- בניגוד לקהילות רבות באירופה, הן כמעט לא חוו גירושים או נדידות, ולכן נשמר רצף תרבותי ייחודי.
- נוצר שילוב נדיר בין מסורת יהודית לבין תרבות איטלקית – אסתטיקה, שירה, מוזיקה ועיצוב.
- ליהודים היה **נוסח תפילה ייחודי – נוסח איטליה**, שלא דומה לשום נוסח אחר.

היכרות עם הקהילות: **פאביה (Pavia)**

- עיר בצפון איטליה ובה קהילה יהודית קטנה אך מסודרת ושורשית.
- בתי כנסת עתיקים ונוסח תפילה ייחודי.
- פעילות קהילתית מרכזית: מסחר, מלאכות מסורתיות ולימוד תורה.
- בעיר נמצאת אוניברסיטה עתיקה – משכה אליה יהודים משכילים ורופאים.

קרמונה (Cremona)

- מרכז יהודי חשוב בתקופת הרנסנס.
 - קרמונה מפורסמת כבירת הכינורות (סטרדיוואריוס).
 - יהודים השתלבו באומנות ובמסחר והקימו בתי דפוס להדפסת ספרי קודש.
 - קהילה משכילה שהשפיעה על התרבות היהודית באיטליה.
- שאלים:** מה מספרת לנו כל עיר על חיי היהודים שחיו בה? (בנספח 1)

דיון כיתתי

- מה מאפשר לקהילה יהודית לשמור על זהותה גם כשחיה במדינה אחרת?
- אילו חפצים או מנהגים עוזרים לשמר מורשת?
- האם אפשר להרגיש שייכות לעם גם כשחיים רחוק ממנו?
- מה משותף ליהדות איטליה וליהדות ישראל היום?
- איך כל קהילה בעולם מוסיפה "צבע" לפסיפס של העם היהודי?

מסכמים: הקהילות היהודיות באיטליה משקפות מסורת יהודית עתיקה ומפוארת, המשלבת תורה, חכמה, יצירה וזהות עמוקה. **פאביה** משקפת יציבות ושורשים ו**קרמונה** מסמלת יצירה ועקשנות רוחנית.

למידה פעילה

מטרה: לאפשר לתלמידים לחקור באופן פעיל ושיתופי את מאפייני הקהילות היהודיות באיטליה, לעבד מידע ולהפוך אותו להבנה ולתוצר אישי המעמיק את הקשר למורשת.

מה עושים?

מחלקים את הכיתה ל-2 קבוצות:

קבוצת פאביה: מקבלת כרטיסי מידע על (נספח 2)

בית הכנסת, אופי הקהילה, בעלי מלאכה, מנהגים ייחודיים.

קבוצת קרמונה מקבלת כרטיסים על:

מוזיקה, חכמים, בתי כנסת ובתי דפוס, קשר לתקופת הרנסנס.

משימה בקבוצות:

כל קבוצה:

1. קוראת את כרטיסי המידע ומחלצת 3-4 מאפיינים מרכזיים של הקהילה.

2. יוצרת סיכום קצר (4-5 נקודות) על הקהילה.

3. בוחרת פריט מורשת אחד ומסבירה למה הוא מסמל את הקהילה.

4. מעצבת סמליל (לוגו) המייצג את הקהילה + משפט הסבר קצר.

5. מכינה הצגה קצרה (1-2 דקות) לשיתוף בכיתה.

מה צריך?

שקופיות/
כרטיסיות מידע
על כל עיר

מפה של
איטליה

אפשרות לסמן
את מיקום
הערים על
המפה

עיבוד וסיכום

מטרה: לארגן את הידע שנלמד בשיעור, לחבר בין חלקיו, ולהוביל את התלמידים להבנה כוללת על מורשת יהדות איטליה וייחודן של קהילות פאביה וקרמונה.

מה עושים?

כל קבוצה מציגה:

- מה המאפיינים המרכזיים של הקהילה?
- מה משותף? מה שונה?
- מה הפתיע את התלמידים?
- כיצד הקהילה תרמה לעושר של התרבות היהודית?
- אם הייתם יהודים בפביה או בקרמונה – מה הייתם עושים כדי לשמור על הזהות היהודית שלכם?

מסכמים:

לכל קהילה יש יופי משלה, ושתי הקהילות הן חלק מהפסיפס של עם ישראל.

להמשך המסע

1. היכרות עם פיוטים בנוסח איטליאני.

האזנה למנגינה יהודית-איטלקית (כינור/ חזנות).

- ❖ תפילה עמוקה ומלאת תקווה לשלום, שנשמרה במשך מאות שנים בקהילה היהודית העתיקה באיטליה
- ❖ פיוטים נוסח איטליה
- ❖ פיוט יהודי איטלקי – כינורות
- איך הפיוט גורם לכם להרגיש?
- איך מוזיקה יכולה להיות חלק ממורשת?

2. פעילות יצירתית – מפה היסטורית:

- התלמידים יוצרים מפה של איטליה ומסמנים בה:

פאביה, קרמונה, רומא, ונציה

ומוסיפים סמלים: בית כנסת, בית דפוס, כינור, מאכל איטלקי יהודי.

3. היכרות עם הספר ההיסטורי היהודי יוסיפון שנכתב באיטליה.

למה חשוב לקהילה יהודית לכתוב את ההיסטוריה שלה בעצמה?

סיכום קהילות איטליה וייחודן:

1. מה מאפשר לקהילה יהודית לשמור על זהותה גם כשחיה במדינה אחרת?

2. אילו חפצים או מנהגים עוזרים לשמר את המורשת היהודית?

3. מה משותף ליהדות איטליה וליהדות ישראל כיום?

4. האם אפשר להרגיש שייכות לעם גם כשחיים רחוק ממנו?

5. איך כל קהילה מוסיפה צבע ויופי לפסיפס של עם ישראל?

כרטיס 1 - מוזיקה וכלי נגינה

קרמונה מפורסמת בעולם בזכות ייצור הכינורות האיכותיים שלה, בייחוד כינורות סטרדיוואריוס.

יהודים בעיר היו שותפים בעולם המוזיקה - במסחר בעץ, בעבודות עדינות הקשורות לבניית כינורות ובשימוש בכלי נגינה.

שאלה: איך המוזיקה והכינורות יכולים להראות לנו משהו על חיי הקהילה והמנהגים שלה?

כרטיס 2 - חכמים ואנשי רוח

בקרמונה חיו רופאים, סוחרים מלומדים ומדפיסים יהודים שהיו בעלי מעמד והשפעה.

הם קידמו חיי תורה, חינוך ותרבות בתוך הקהילה היהודית.

שאלה: מדוע לדעתכם היה חשוב לקהילה שיהיו בה אנשים למדנים ומשפיעים?

כרטיס 3 - בתי דפוס יהודיים

בקהילה פעלו בתי דפוס שהדפיסו ספרי קודש בעברית.

ספרים אלה הגיעו לקהילות רבות באירופה והפיצו ידע יהודי רחב.

שאלה: איך הדפסת ספרי קודש תרמה לשמירת המורשת היהודית בקרמונה?

כרטיס 4 - בתי כנסת בסגנון הרנסנס

בתי הכנסת בקרמונה עוצבו בהשפעת הרנסנס - שילוב בין אדריכלות איטלקית לבין סמלים יהודיים עתיקים.

העיצוב מבטא גם שייכות למקום וגם שמירה על המורשת.

שאלה: מה אפשר ללמוד מעיצוב בית הכנסת על החיים של היהודים בעיר?

כרטיס 5 - פריט מורשת: כינור או ספר מודפס

הכינור מבטא את התרבות
האומנותית של העיר.

ספרי הדפוס מבטאים את תורתה
וחכמתה של הקהילה.

שאלה: איזו משמעות יש לפריט
שבחרתם? כיצד הוא מייצג את
קרמונה?

כרטיסי מידע - קהילת פאביה (Pavia)

כרטיס 2 - בית הכנסת בפאביה

לבית הכנסת היה עיצוב ייחודי
ששילב אדריכלות איטלקית עם
סמלים יהודיים.

התפילה בו הייתה בנוסח איטליאני
עתיק, שנשמר מאות שנים.

שאלה: מה מספר לנו נוסח תפילה
מיוחד על הקהילה ששמרה עליו?

כרטיס 1 - אופי הקהילה

קהילה קטנה, מלוכדת ושורשית,
ששמרה על רצף יהודי עתיק
במשך דורות רבים.

החיים בה היו צנועים אך מחוברים
מאוד למסורת.

שאלה: כיצד לדעתכם קהילה
קטנה מצליחה לשמור על הזהות
היהודית לאורך זמן?

כרטיס 4 - מנהגים ייחודיים

בפאביה נשמרו מנהגים וטעמי
מקרא מיוחדים, שלא קיימים
בקהילות אחרות.

הם עברו מאב לבן ושימרו את
הזהות הקהילתית.

שאלה: איך שמירה על מנהגים
עוזרת לקהילה לשמור על החיבור
למורשת?

כרטיס 3 - מלאכות ומסחר

רבים מחברי הקהילה עסקו
במסחר, ברפואה ובמלאכות
מקצועיות.

הם היו ידועים כאנשים ישרים,
חרוצים ומוערכים בעיר.

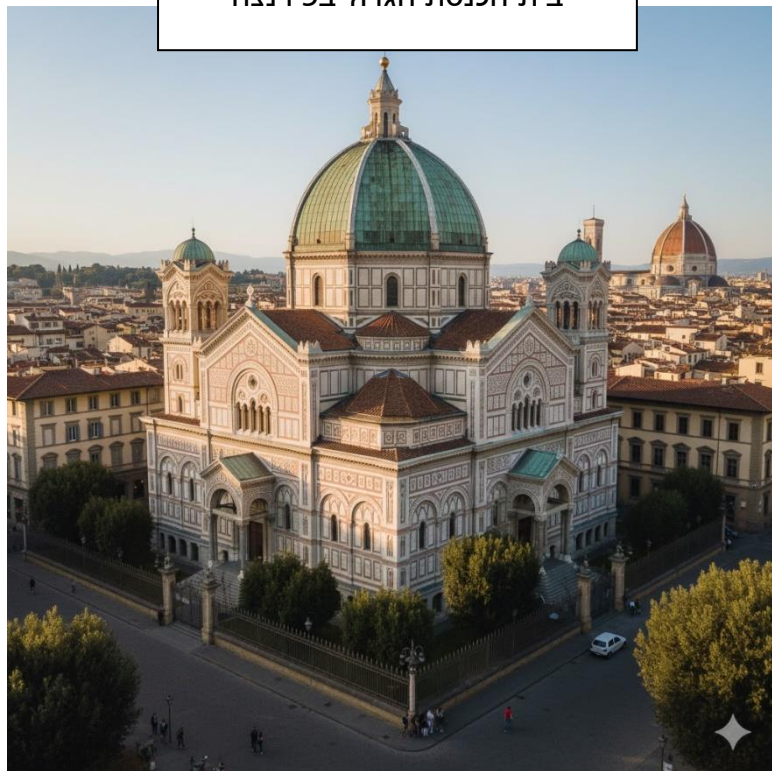
שאלה: מה למדנו על הקהילה
מתוך המקצועות שבהם עבדו
היהודים?

כרטיס 5 - פריט מורשת: סידור בנוסח איטליאני

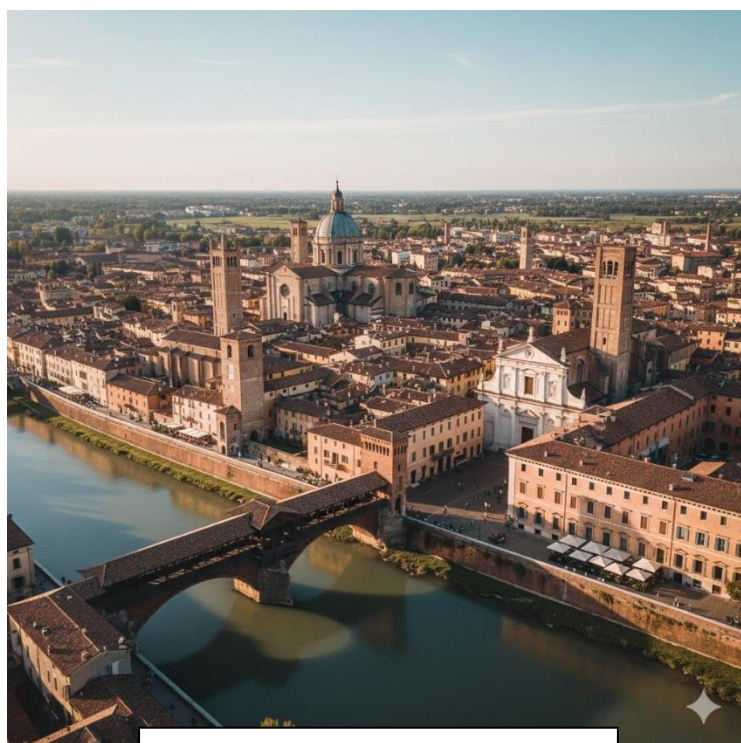
הסידור משקף את נוסח התפילה
המיוחד ואת המנגינות המסורתיות
של יהדות איטליה.

שאלה: כיצד סידור יכול לספר את
סיפור הקהילה?

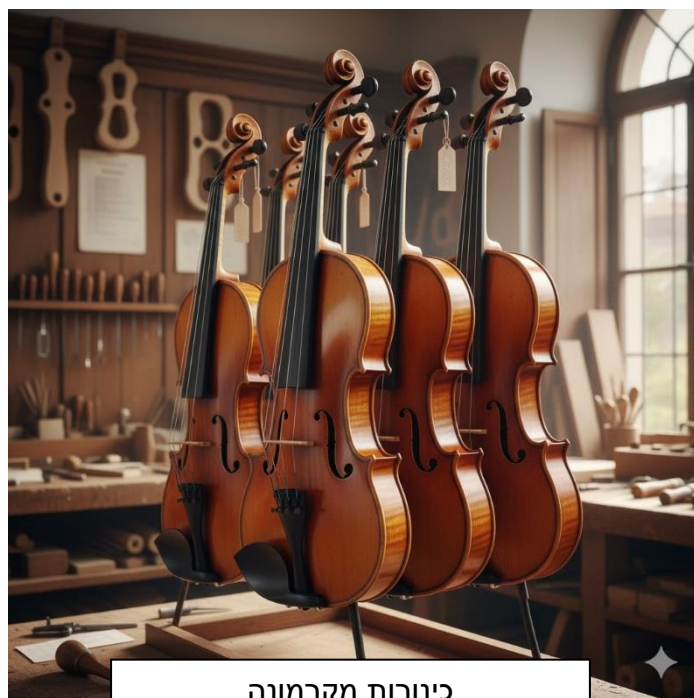
בית הכנסת הגדול בפירנצה

בית הכנסת הגדול ברומא

העיר פאביה

כינורות מקרמונה